

OPGRAVINGEN OP BIJBELSE GROND

Door berichten in de populaire literatuur b.v. over het graf van Toetanchamon, houdt men gemakkelijk een archeoloog voor een soort schattenjager. Maar dat is hij niet. Hij werkt niet op de eerste plaats om de musea te vullen, maar om ter plaatse de stoffelijke resten van een beschaving op te sporen, ze systematisch te onderzoeken en zo inzicht te krijgen in het leven van de mensen uit die tijd.

Zo ontstond in de loop van de tijden een kunstmatige heuvel waar in lagen boven elkaar de resten van eeuwen geschiedenis liggen opgestapeld. Zo een heuvel noemt men met een arabisch woord een *tel*.

De voorwerpen voor het museum zijn niet het bijzonderste, maar toch altijd graag meegenomen, want het zijn getuigen die ons inlichten over de voorbije eeuwen. Zo vindt de archeoloog huisraad, vooral veel aardewerk, wapens, werktuigen. Van groter belang is de plaats waar hij die vindt: meestal in de resten van nederzettingen, dorpen of steden, in ruïnes van woonhuizen, magazijnen, tempels of paleizen.

Voor de archeoloog hebben de voorwerpen slechts betekenis in hun omgeving. Daarom volstaat het niet uit de grond te halen. Nee, het graven moet systematisch en voorzichtig gebeuren. Men moet vermijden het voorwerp te beschadigen, maar men moet er vooral voor zorgen alles wat men vindt op zijn juiste plaats te situeren door zorgvuldige metingen te verrichten ten opzichte van de muren, de vloeren en dgl. Alles wordt gefotografeerd, getekend en bovendien beschreven in het dagboek van de archeoloog, want eens een voorwerp verwijderd kan men de vroegere toestand niet meer herstellen. En men is wel verplicht de voorwerpen weg te halen.

Nederzettingen in de tijd

Generaties mensen hebben immers elkaar op dezelfde plaats gewoond. Ze hebben de gebouwen hersteld en aangepast. Door talrijke kleine en grote oorlogen werden bepaalde nederzettingen vaak verwoest. De volgende bewoners hebben dan hun woonplaats gebouwd boven het min of meer opgeruimde of ook wel met zand bedekte puin van de vorige stad.

De archeoloog moet dus niet alleen rekening houden met de omgeving op één niveau maar ook met de diepte. Hij moet precies weten in welke laag hij werkt en hij moet vooral de verschillende lagen van elkaar kunnen onderscheiden.

Anders riskeert hij een situatie uit de tijd van de Rechters b.v. te verwarren of te vermengen met gegevens uit de tijd van koning David. De opeenvolgende lagen geven dus een opeenvolging in de tijd: steeds dieper gravend in de grond, graaft de archeoloog steeds verder in het verleden. Althans in principe. Want wanneer men ten tijde van koning David een put heeft gegraven om de potscherven in te gooien, dan kan die put door oudere lagen snijden zodat men dan scherven uit Davids tijd vindt in een laag van de Rechterstijd.

Een archeoloog moet dus alleen geleerd zijn, hij moet ook ogen hebben om te zien.

Gidsvoorwerpen

Men probeert natuurlijk op elke laag een datum te plaatsen. Pas dan weet men echt in welke tijd men is terechtgekomen en kan men verbanden leggen met vondsten uit dezelfde tijd maar van andere plaatsen en ook met de ons bekende geschiedenis. Dit dateren van lagen kan met vrij grote precisie gebeuren, want de ervaring van ongeveer een eeuw wetenschappelijke archeologie van Palestina heeft geleidelijk aan onze kennis van de typische kenmerken van elk tijdperk verscherpt. Vooral het aardewerk is hier van belang. Het is immers duurzamer dan andere overblijfselen en het wordt in alle opgravingen in Palestina overvloedig gevonden. Bovendien vertoont het kenmerken die eigen zijn aan elk van de perioden: vorm, versiering, samenstelling, techniek van het draaien en bakken (typologie van het aardewerk).

De archeoloog moet niet alleen opgraven en zo precies mogelijk alle vondsten registreren. Hij heeft ook huiswerk: hij moet zijn vondsten publiceren (beschrijvingen, tekeningen, foto's), om zijn collega's ervan in kennis te stellen en zo toe te laten dat de gegevens van verschillende plaatsen met elkaar worden geconfronteerd en dat de algemene kennis van Palestina in die periode toeneemt of wordt verfijnd.

Begrijpen en interpreteren

De laatste taak die al het voorgaande bekroont, is het begrijpen en interpreteren van wat men gevonden heeft. Men moet aan de hand van al die vondsten het vroegere leven, de levenswijze van die mensen verduidelijken en aantonen hoe dat leven zich door de tijd heen ontwikkeld heeft en in contact heeft gestaan met het leven in andere gebieden.

Dit werk van de archeoloog staat dus niet los van dat van de geschiedschrijver. De geschiedenis leren we op de eerste plaats uit de geschreven documenten: vooral de Bijbel maar daarnaast ook alle geschriften op steen, klei, aardewerk, perkament of papyrus, die gevonden werden in Palestina en de omliggende gebieden. Maar de archeologie geeft ons bevestiging en aanvulling van deze geschiedenis, ze maakt ze meer concreet en levend. Ze geeft ons een *background*, illustreert het leefmilieu van de bijbelse mensen. Men kan b.v. wel resten terugvinden van de tempel te Jeruzalem en zo een idee krijgen hoe die tempel eruit zag.

Men zal niet gemakkelijk resten terugvinden die met zekerheid te identificeren zijn als de woning van Abraham of Jozua. Maar men kan wel langs de archeologie een idee krijgen van hoe men ten tijde van Abraham of Jozua leefde. De archeologie illustreert ook zaken die in de Bijbel genoemd worden, maar niet beschreven, zoals b.v. huisraad. Vaak krijgt een informatie in de Bijbel een nieuwe belichting door een nieuwe archeologische vondst. Men moet dus vanuit de Bijbel de archeologie niet overvragen. Slechts zelden zal de archeologie een bijbels gegeven zwart op wit bevestigen, maar ze levert een algemene bevestiging van de bijbelse geschiedenis.

Geschiedenis en geloofsboek

Maar men moet ook de Bijbel niet overvragen. De Bijbel is een geschiedenisboek, maar dan toch op zijn manier. Vooreerst bevat een heel

stuk van de Bijbel slechts gebeden (Psalmen) of onderrichtingen (brieven) en spreuken. Ook in de boeken van de profeten beslaat de geschiedkundige informatie slechts een beperkte ruimte naast de dreigende, beloftevolle of vermanende uitspraken van de profeet in kwestie of zijn leerlingen. Maar toch doet het eerste deel van de Bijbel zich voor als een historisch verhaal, en hetzelfde geldt voor de Evangelieën en de Handelingen van de Apostelen. Dit is nochtans geen geschiedenis in de moderne zin van het woord, d.w.z. samengesteld door een wetenschappelijk geschoold schrijver die de bronnen over het verleden nauwkeurig en kritisch heeft onderzocht.

De schrijvers van de Bijbel hadden meestal de mogelijkheid niet om de juistheid van een verhaal te controleren en vaak hadden ze er ook geen behoefte aan. Hun bedoeling, vooral van de eindredacteuren van de boeken, was een verhaal te brengen van Gods handelen met zijn volk: hoe Hij handelt en spreekt in de geschiedenis van Israël en hoe het volk daarop reageert, en voor het NT: hoe dit handelen van God verder gaat in de geschiedenis van Jezus en zijn leerlingen. Het is dus een heilsgeschiedenis, een verhaal waarin het geloof zich uitdrukt. Welnu, de archeologie kan nooit een directe bevestiging leveren van Gods handelen in de geschiedenis.

Om hun verhaal op te bouwen hebben de bijbelse schrijvers allerlei materiaal gebruikt: betrouwbare historische gegevens uit koninklijke archieven en verhalen van ooggetuigen, maar ook eeuwenoude sagen en volksverhalen, door vele generaties mondeling verder verteld, en waarin de historische kern vaak met allerlei legendarische gegevens vermengd is. In die gevallen kan de archeologie het bijbels verhaal zelfs tegenspreken, zoals het b.v. het geval is met de verovering van Jericho door Jozua. Uit de opgravingen is gebleken dat Jericho toen niet met muren omgeven was en wellicht zelfs niet bewoond was. Maar in latere tijden is men de ruïneheuvel van Jericho in verband gaan brengen met de intocht van de Israëlieten en geleidelijk heeft het verhaal vorm gekregen, wellicht in verband met een liturgische processie rond de heuvel. Dergelijke onjuistheden moeten ons niet doen twifelen aan de waarheid van de Bijbel. Die ligt in het vlak van het geloofsgetuigenis, dat geldig blijft en in geen geval door het historisch verhaal, ook als dit juist is, kan bewezen worden.

De archeologie kan dus de bijbelse geschiedenis slechts in het algemeen bevestigen. Welbepaalde feiten worden slechts zelden geconfirmeerd, en natuurlijk is vooraf vereist dat het feit werkelijk gebeurd en niet legendarisch is. Maar zelfs profetenspreuken en psalmen kunnen door de archeologie worden belicht. Deze teksten zijn meestal in een concrete taal geformuleerd, die soms slechts zinvol wordt wanneer beelden en voorstellingen vanuit het leven van die tijd worden begrepen.

Bewijsmateriaal

Op de vraag of de archeologie de Bijbel in het gelijk stelt, moet men dus antwoorden met een ja en een neen. De Bijbel bezit een voor zijn tijd merkwaardig historisch gehalte, en vaak wordt dit door de archeologie bevestigd. Maar veel informatie is legendarisch en ook dat kan in sommige gevallen uit de archeologische gegevens worden afgelezen.

Antoon Schoors